

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Калина Стефанова

за доц. д-р Велимир Велев

факултет „Сценични изкуства“, катедра „Сценично движение“
по конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“
в професионално направление Филмово и театрално изкуство,
научна специалност Театрознание и театрално изкуство (Сценично движение)

Доц. д-р Велимир Велев представя впечатляващ комплект научни трудове за конкурса. Впечатляващ, първо, като брой: 11. Второ, като диапазон: 3 филмови роли (в един български и два американски филма) и пластическо изграждане на екранните образи на персонажите на 1 американски филм; хореография, сценична пластика и поведение на 2 театрални спектакъла и 1 сцена от театрален спектакъл (съответно две постановки на проф. Пламен Марков, в Сатиричния театър и в НАТФИЗ, и една на проф. Красимир Спасов, в НАТФИЗ); 2 авторски спектакъла в категория „театър“, в които негови са режисурата, сценографията и хореографията („Покаяние” в Сфумато, 2016, и „Жажда” в Младежкия театър, 2008), 1 авторски спектакъл в категория „театър на сенки“, в който негови са режисурата, сценографията, сенките и пластиката („Сянката на моята душа”, първа в света постановка на сенки изпълнявана от незрящи актьори, Театър “Novi Zivot” Хърватска, 2009, Младежки театър, 2010, и от 2017 в Сити Марк Арт Център) и 1 книга („Теоретични размисли на един практик”, изд. Рекорд, 2019). Комплектът обаче е впечатляващ преди всичко като качество. Още сега искам убедено да заявя, че дори само книгата, или само двата театрални авторски спектакъла, и най-вече дори само уникалната творба/събитие/явление – всички тези думи подхождат на „Сянката на моята душа” – биха били достатъчно основание за присъждане на званието „професор”.

Биографията на доц. д-р Велимир Велев е подобаващо впечатляваща - отново и в количествено и качествено отношение, и особено като разностранност на търсенията и изявите му. В хронологичен ред, той започва с посещение на школи за култивиране на

вътрешната енергия в Китай (в рамките на 10 години, по-късно отново се връща там, за да учи усвояване на скритото движение на неживата материя чрез тай чи чуан), следва архитектура, завършва актьорско майсторство, а после и режисура при Юлия Огнянова (в тогавашния ВИТИЗ), изучава буюто и Кабуки в Япония, метода на Гротовски в САЩ, посещава различни актьорски школи в Италия, САЩ, Великобритания, завършва курс по хомеопатия в Кралското дружество по хомеопатия в Лондон... Има забележителен брой роли в киното, играе и в театъра (включително в спектакли на Юлия Огнянова и Стефан Москов; той е един от 12-те избрани ученици, с които Огнянова създава първият недържавен театър в България, “Сириус”), автор, режисьор, хореограф, сценограф (пространство, костюми, маски, кукли) е сборно на повече от 60 спектакъла, създава пространствени и видео инсталации. Освен това, доц. д-р Велев преподава както у нас – основно в НАТФИЗ, но и ПУ „Паисий Хилендарски”, в Театрален колеж „Л. Гройс”, Американския колеж и др. – така и в Хърватска, Монтенегро и Германия, участва в научни конференции, публикува. Творчеството му е високо оценено в рецензии и отзиви в печата, и с множество престижни награди – отново у нас и в чужбина. Трябва да се отбележи, че той получава награди както за спектаклите си, така и за преподавателската си работа (в Хърватска и Монтенегро). А най-награждаваният от спектаклите му, напълно основателно, е „Сянката на моята душа” на създадения от него Невиждан театър и рожба на неговата школа „Училище за зрение” за работа с незрящи и зрящи актьори. За него той буквално обира наградите на Муждународния фестивал в Омск, Русия, 2017, а миналата година получава Наградата за младежка демокрация в Бон, Германия. Към всичко това трябва да се добави и работата на доц. д-р Велев като научен сътрудник в БАН – ИМИ (Институт по математика и информатика), секция “Дигитализация на културно наследство” (2003 – 2008).

При този изключително обширен диапазонът на занимания, колкото и парадоксално да звучи, *единение* е ключовата дума за работата на доц. д-р Велев. Той търси онова, което ни обединява – нас, хората, и всичко около нас – видимо и невидимо, търси все повече доказателства, които може да ни приведе, че сме свързани, все повече начини да осъществи връзка между многото видими неща и единния невидим и много фин център/енергия. Понякога той самият е объркан/заплетен/оплетен във всичките възможни взаимовръзки, понякога изглежда поддал се на съблазънта на многотията. Но

това е защото, като повечето идеалисти, той не се уморява да се бори да отвори очите ни и, в неговия случай, непрекъснато се впуска в експедиции и странствания из „нови земи”, за да докаже, че трансформиращата сила на единението с нещо хем извън, хем вътре в нас - нещо отвъд временните ценности, не е само идеал, а напълно възможна и осъществима цел - един вид ключ, който държим в ръце без да го виждаме.

Авторските спектакли на доц. д-р Велев и книгата му са израз на всичко това и самите те, естествено, са дълбоко свързани. Всъщност, книгата му е опит да очертае и обозначи както огромната по хоризонтал територия на досегашните му търсения, така и много интензивно концентрирания по вертикал център/фокус на вниманието му. Тя съдържа и квинтесенцията на спектаклите му.

Първото, което прави впечатление в книгата на доц. д-р Велев е писателският му талант. Той пише красиво, поетично, речникът му е много богат, а метафорите към които прибегва, за да направи мисълта си възможно най-ясна, са прелестно изобретателни. Винаги съм обичала да каня доц. д-р Велев в часовете си, защото знам как вдъхновено и образно може да говори, и как неизменно успява да запали студентите, да изостри апетита им за театър и усета им към най-важното в него. Но никога не съм предполагала, че и в писменото слово той може да бъде толкова цветен и заразителен. Книгата му е пример как може да се пише вдъхновено за театър. А двете описания на есенцията на спектаклите „Жажда” и „Покаяния” са забележителни образци на кратката форма: импресии, в които всяка дума концентрира енергията на много страници обичаен текст, импресии, които хем светкавично рязко и точно навлизат дълбоко в проблемите на нашето време, хем ни отправят високо нагоре в спасителните висини на духа.

Тъкмо това съчетание е и втората много силна страна на книгата и изобщо на работата на доц. д-р Велев: тя не абстрактна и клаустрофобично затворена, неин трамплин е болката от онова, което се случва около нас, буквално от скоростния разпад на ценностите, от податливостта ни на изкушения и илюзии; неин стимул е осъзнатата вопиюща нужда от промяна и проглеждане. За него необходимостта от ангажираност на сцената с всичко това е спешна. Той засяга проблема за отдалечеността на театъра ни от болките на хората, за дефицита на изкуство със стойностно съдържание. С две думи: и книгата и работата му имат висок коефициент актуалност.

Те са актуални и на още едно ниво. Докато се опитват да противодействат на негативите на времето ни, те, едновременно с това, използват много пълноценно енергията и спецификата на новия световен език – невербалното общуване, като търсят в него връзката му с изконни кодове вътре в нас. Една от целите на доц. д-р Велев е тъкмо да очертае картата на невербалния свят, много различна от тази на видимия свят, карта на която посоките далеч не са четири, и да изследва нейната „среща” със сценичните изкуства – онова, което вече се е случило и още повече, онова, което може да се случи, тоест, нейното възможно приложение с цел постигане идеала на единението.

Първата част на книгата, освен „... търсене на обетованата театрална невербална земя” (както е подзаглавието ѝ) и набелязване на „четирите посоки на невербалния свят” (както е заглавието ѝ), представлява и въведение в подстъпите на специфичния творчески метод на доц. д-р Велев: в системата за импровизация наречена „материя-тяло-контакт”, тренировъчните програми използващи и наречени „5-те елемента”, системата за одухотворяване на неживата материя и превръщането ѝ в сценично изразно средство и т.н. При всичките неоспорими качества на тази част, трябва да призная, че ако не бях гледала „Жажда” и „Покаяние”, щях да си кажа, че това е просто още една система от многото, които се раждат непрекъснато по цял свят и чиито „бащи” най-често не са създатели на големи спектакли. С други думи, нямаше да бъда убедена, че сетивността на „Жажда” и „Покаяние”, тяхното съществуване на много фино интуитивно ниво, буквално хипнотичното им въздействие могат да се постигнат чрез педантично изграден, рационално обуслован конкретен метод. След прочитането на тази глава си казах, че предпочитам да съм зрител на спектаклите на доц. д-р Велев, отколкото негова студентка.

Трябваше да навляза във втората част на книгата, за да осъзная мощта на системата, която той е създал, нейната, без всякакво преувеличение, уникалност. Тогава разбрах и откъде е идвала вътрешната ми съпротива: до този момент бях имала чувството, че се пропускат 5-тата и 6-тата посока на вселената, според индианците Лакота, за които доц. д-р Велев пише в увода си: към Земята и към Небето. Разбрах, че той стига до тях именно чрез „седмата посока” (както е заглавието на втората част) – навътре към себе си, а в случая „навътре към невербалните актьорски умения” (както е подзаглавието на тази част).

Фокусът на т.нар. от него Мета-метод е върху съзнанието, вместо върху тялото. Чрез събуждане енергията на говоренето, дишането, на тялото подложено на гравитацията и т.н. – т.е. на жизнената енергия в актьора, се достига до овладяването ѝ и до използването ѝ като градивен материал на физическо и емоционално ниво на сцената. Доц. д-р Велев прави всичко възможно да придаде конкретика на невидимото. Може би най-осезаемо физическият и най-образен пример, който прилага, е следният: „Ако сравним тялото с железни стърготини, разтлани равномерно върху маса, то ще изглежда като равна плоскост, нищо няма нарисувано върху него. Да приемем Съзнанието като изключен електромагнит – от него железните частици не реагират. Но ако пуснем напрежение в електромагнита и го приближим под плота на масата, стърготините ще се скупчат, а ако променяме с реостат напрежението и положението на намотките една спрямо друга, ще започнем да скулптурираме стърготините в различни форми, заради промяна в големината, посоката и формата на магнитното поле. А ако плъзгаме свободно магнита под плота, на масата ще се появи рисунка.”

Системата на доц. д-р Велев се основава на древни духовни практики и познания от Азия до Америките, както и на днешната квантова физика – може би, всъщност, различни имена за едно и също. Тя приема априори единството на всичко във вселената и възможността за достъп до всичко при настройване на съзнанието на определен режим и осигуряване проходимост на тялото. Затова включването на хомеопатичния принцип в тази система може да изглежда странна приумица, но е дълбоко обосновано.

Трудността за възприемането на системата, мисля, би дошла от трудността, която принципно имаме при възприемане на безкрая, особено като двупосочен принцип на матрьошката: не само най-голямата кукла съдържа всички останали, а и в най-малката могат да се открият всички кукли.

Приложението на системата на доц. д-р Велев на практика е голямо предизвикателство и като се има пред вид онова, в което се е превърнал театъра в по-голямата си част: застопорен във видимото и възприел за аксиома, че е ефимерен и свързан само с мига. Докато театърът, който истински дълбоко се занимава с Духа – големият театър – не може да остане на ниво илюзия и мираж.

Чрез системата си доц. д-р Велев се опитва да върне на театъра част от неговата дълбока същност – не само като възможност за придобиване на опитност, от която да се

учим, но и като усет за единение с всичко останало, като изкуство, което може да ни измъкне от все по-ниския, материален хоризонт пред нас.

Че това е възможно – че всичко, към което се стреми чрез системата си и работата си доц. д-р Велев е възможно! – доказават неговите спектакли, но най-вече „Сянката на моята душа”, както и трупата Невиждан театър и Училището за зрение, създадени от него. Онова, което той постига в работата си с незрящите актьори и особено в сътрудничеството между тях и зрящите актьори е наистина уникално. Гледала съм спектакли, които действат като отваряне на очите, които променят светогледа на човек, които разтърсват или катапултират в неземни сфери, спектакли, които се помнят завинаги. Гледала съм и един спектакъл, който успя да направи всичко това чрез промяна на априорна гледна точка, нещо към което доц. д-р Велев се стреми: „Експонат Б” на южноафриканеца Брет Бейли, който превърна зрителите от наблюдатели в наблюдавани от живите музейни експонати на една разтърсваща изложба на колониалната и пост-колониалната култура и мислене, и постигна истински трансформиращ ефект на много нива. Но той беше със зрящи изпълнители и в него става дума за злодеяния в материалния свят и вече проекцията им в съзнанието на поколения.

„Сянката на моята душа” сякаш директно обитава нематериални селения и, подобно на чудо, дарява „нови очи” на всички участници в него, включително публиката. Трудно ми е да нарека това творение на доц. д-р Велев и всички участници в него „спектакъл”. Не случайно в заглавието си има думи като „сянка” и „душа”. „Сянката на моята душа” е като онова усещане за обич, което се чувства като нематериална прегръдка – не се вижда, чувства се и се носи неуловимо около нас, както и ние сякаш се носим в него, без усещане за гравитация. Въздействието на „Сянката на моята душа” е най-близко до представата за откровение, тоест проглеждане. Въпросът е колко дълго след това, в нашето материално време, ще успеем да запазим не само спомена за него, а увереността, че да се случи такова нещо е възможно, че не е фикция. Че можем ако погледнем света с нови очи, тоест, с трансформирано съзнание, той може да бъде друг, той *е* друг, както други можем да бъдем и ние.

Доц. д-р Велев е прав: не всичко ново е прототипно старо, има поле за нови открития. Но на карта, на която посоките не са 4, а 7, и на която са открити все още съвсем малко „земи”.

Доц. д-р Велев кандидатства с необходимите за конкурса документи и всички изисквания за заемане на академичната длъжност са изпълнени. Както още в началото си позволих да заявя, напълно убедена съм, че той е направил и представил дори повече от необходимото, за да му бъде присъдена академичната длъжност „професор“ в професионално направление Филмово и театрално изкуство (Сценично движение).
Гласувам с ДА.

проф. д-р Калина Стефанова